

08.2021

ЗАЩИТА НА
ПРИРОДАТА
В КЕНИЯ

ПРОЗРАЧНИТЕ
СТЪКЛЕНИ
ЖАБИ

NATIONAL GEOGRAPHIC

Гладиатори

ТЕХНИЯТ ИСТИНСКИ ЖИВОТ ЗАД МАСКАТА

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571

5,49 лв.

08 >

9 771312 657556

АВГУСТ 2021

ГЛАДИАТОРИТЕ НА ДРЕВЕН РИМ • ПРИРОДОПОАЗВАНЕ В КЕНИЯ • СТЪКЛЕНИ ЖАБИ

СЪДЪРЖАНИЕ

На корицата:

Готов за битка тежковъоръжен тракиец е вдигнал щита си и своята *сика*, къс извит меч, на амфитеатъра в Помпей.

ИЛЮСТРАЦИЯ: ФЕРНАНДО Г. БАПТИСТА

СТАТИИ

Гладиатори

Близо 600 години римляните били луди по гладиаторските боеве. Римският елит организираше гладиаторски изри, за да демонстрира господството на империята, но и като борба за власт и влияние. Арените и амфитеатрите станали неделима част от обществения и политическия живот, а основна атракция били гладиаторите, които прилагали специфични бойни техники и оръжия с цел най-доброто зрелище.

ТЕКСТ: АНДРЕУ КЪРИ
СНИМКИ: РЕМИ БЕНАЛИ
ИЛЮСТРАЦИИ: ФЕРНАНДО Г. БАПТИСТА

..... стр. 28

Трайно защитена природа

Когато Ковид-19 затвори границите и прикова самолетите към земята, туристите изчезнаха от Северна Кения, лишавайки Африка от голяма част от приходите, които туризмът, свързан с наблюдение на диви животни, носи всяка година. Могат ли дивите животни и близките човешки общности да бъдат защитени, без да има оградени резервати? В Северна Кения пандемията провери на практика тази идея.

ТЕКСТ: ТРИСТАН МАККОНЪЛ
СНИМКИ: ДЕЙВИД ЧАНСЛЪР
..... стр. 60

Стъклени жаби

Познати са 156 вида стъклени жаби, които обитават целите неотропици, предимно Северните Анди и Централна Америка. Скорошният напредък на оптиката, генетиката и молекулярната биология дава на изследователите шанс да разкрият живота на тези миниатюрни и деликатни дървесни обитатели, някои от които са по-малки от кламер. Оказва се, че напълно прозрачните земноводни са пълни с изненади.

ТЕКСТ: АНХЕЛА ПОСАДА-СУОФЪРД
СНИМКИ: ХАЙМЕ КУЛЕБРАС
..... стр. 84

КРАСИМИР ДРУМЕВ

Когато ментето е навсякъде

Пътувам към редакцията на *National Geographic* с трамвай номер 20. На Халиите се качва трийсетинагодишна жена, модно облечена и с голяма чанта „Луи Вюитон“. През маската прошепвам на спътничката ми, че навярно струва над 2000 лева, пък жената пътува с раздрънкания трамвай. Спътничката ми ме поглежда иронично и на свой ред прошепва, че чантата е евтино менте.

Сетне влизам в магазин за обувки и си харесвам маратонки на доста ниска цена. Спътничката ми сега шепне през маската си, че това е имитация и няма нищо общо с оригиналния продукт.

Започвам да ставам подозрителен. През целия ден се вглеждам в нещата наоколо и се питам истински ли са или ментета. Спътничката ми, много по-опитна, с категоричен глас отсъжда кое какво е. Аз пък започвам да се питам как стоят нещата в областта на политиката. Доколко искрени са кандидатите за депутати, когато ни обещават какво ли не с надеждата да гласуваме за тях.

Фактически днешният свят е до много голяма степен свят на имитации. В консумативното общество те са много по-евтини от оригиналите, в този смисъл са демократични, достъпни за всекиго. Ала това си има скрита цена...

Нейното име е замърсяване на природата. Милиони тонове отпадъци от грандиозното количество ментета покриват почвата и водните басейни. Изгарянето им неимоверно замърсява атмосферата и парниковият ефект вдигна температурата на планетата. Резултата го

чувстваме всички – страхотни жеги и гигантски пожари.

Много важна тук е ролята на доброволците. През 2019 г. *Ocean Conservancy volunteers* са събрали над 10 милиона килограма боклуци по световните плажове. А пък в Швеция се роди „зелен спорт+“ под името *plaska upp* (взemi го), който комбинира джогинг и събиране на боклуци по трасето на тичането. Тази активност стана вече световна. Какво ни пречи да я прилагаме и ние?

Безброй дребни дейности създават едно огромно дело. За нас и потомците ни.

Денят на кучето (и др.)

АКО ОБИЧАМЕ ДНИТЕ, КОИТО СА ПРАЗНИК НА НЕЩО,
И ОБИЧАМЕ ЖИВОТНИТЕ, НИЩО ЧУДНО, ЧЕ ОБИЧАМЕ ДНИТЕ,
КОИТО СА ПОСВЕТЕНИ НА ЖИВОТНИТЕ

ТЕКСТ: **ОЛИВЪР УОНГ** ИЛЮСТРАЦИИ: **АРМАНДО ВЕВЕ**

R

РЕЙНДЖЪРЪТ МАЙК ФИЦ бил в приемната на посетителския център на националния парк и резерват „Катмай“ в края на септември 2014 г., когато му хрумнала идея. „Катмай“, в Южна Аляска, е прочут със съомгата и кафявите си мечки. Лете тонове риба плуват нагоре по течението с отчаяното желание да хвърлят хайвера си, а мечките си избират места, където могат да сграбчат и погълнат плячка, за да натрупат мазнини за идващите студени месеци. На определени отлични места за риболов са сложени камери, които да предават на живо.

„Мечите камери“ привличат лоялна онлайн публика и генерират духовити коментари. През този ден в късния септември Фиц модерирал коментарите, когато видял дуптих, публикуван от един зрител. Вляво била снимка „преди“ на кафява мечка, проскубана и мършава

след месеци наред хибернация. Вдясно била снимка на същата мечка през септември – тя била наполовина по-голяма, направо огромна.

Тoga на Фиц му хрумнала идея: защо да не пусне няколко снимки на мечки във Фейсбук, показващи животните в отслабнало и напълняло състояние – и да не превърне това в състезание? Това може да помогне да се отговори на ежегодния и неутоим въпрос: коя е най-дебелата мечка? А ако състезанието привлечало внимание, Фиц можело да го използва, за да образова хората за мечките, съомгата и важноста на опазването на природата. Това било началото на дневната „Седмица на дебелия мечка“: седем дни през есента, когато зрителите гласуват онлайн, стеснявайки групата

състезаващи се мечки до един-единствен, корпулентен победител.

Седмицата на дебелия мечка можеше да си остане поредният преходен пример за неспособността на съвременните хора да обявяват празници. Но от дебюта си насам състезанието се е превърнало в интернет сензация. Онлайн участието нараства експоненциално. През 2020 г. били гадени над 600 000 гласа и множество големи медии пуснали статии за него. Защо рождбата на Фиц се отличила сред хиляди празници? Първо, защото Седмицата на дебелия мечка е забавна. А щом хуморът привлича вниманието на хората, празникът ги насърчава да покажат на животните малко истинска обич.

ОТВОРЕТЕ КОЙТО И ДА Е от десетките празнични календари, които са се появили онлайн. Изберете произволен ден, седмица или месец и ще откриете почти притеснителен брой чествания, посветени на широк спектър от неща. Дните, посветени специално на животните, са изобилни. През 2020 г. гласуването за Дебелата мечка беше открито веднага след честването на Световния ден на носорозите и Деня за почит към слоновете (22 септември). А мечката победител – 747, абсолютно чудовище, чието шкембе почти опираше в земята – беше коронована на 6 октомври, известен също и като Ден на язовеца.

Намеренията за г тези чествания са най-различни: алтруистични, комерсиални,

Открийте дните на животните?

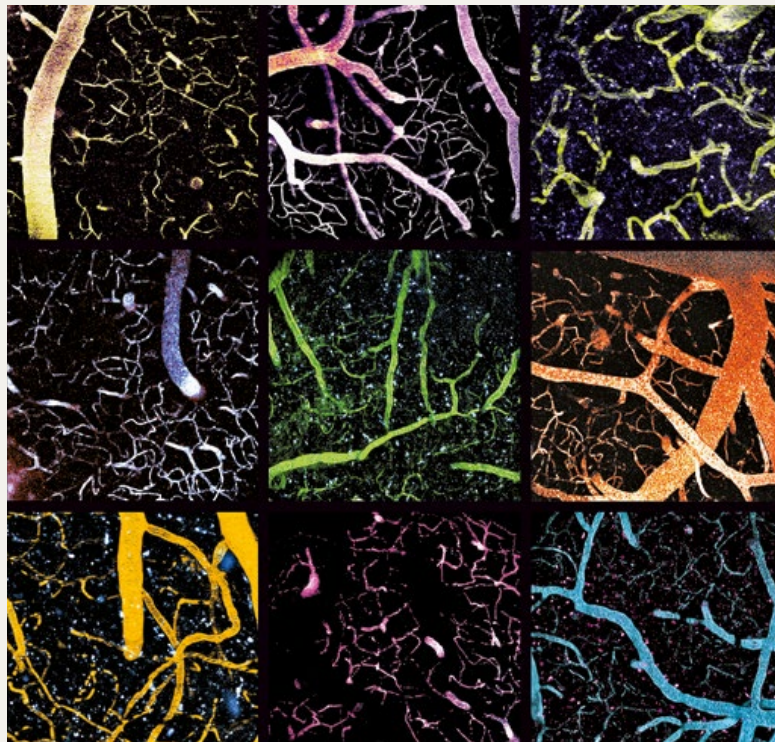
Дни, посветени на животните, са разпръснати из цялата година. Колко от тях можете да откриете на илюстрацията горе?

20 януари Ден на пингвините, **21** Ден на катериците. **1 февруари** Национален ден на змиите, **2** Национален ден на таралежите. **3 март** Ден „Ако котките и кучетата имаха противоположавени палци“, **14** Нац. ден на пеперудите, **20** Световен ден на врабчето. **4 април** Световен ден на пляха, **8** Ден на хилопотамите гжуждета, **9** Ден на еднорозите, **12** Световен ден на хамстерите. **2 май** Световен ден на рибата тон, **8** Световен ден на магарето, **16** Национален ден на артемизите, **23** Световен ден на костенурките, **24** Национален ден на охлювното блодо. **21 юни** Световен ден на жирафите. **Вторият вторник на юли** Ден на кравите. **29 юли** Международен ден на тигрите. **12 август** Световен ден на слоновете, **19** Международен ден на орангутаните. **Първата събота на септември** Ден на лешоядите. **8 септември** Национален ден на изуаните. **Септември/октомври** Седмица на дебелата мечка. **29 октомври** Национален ден на котките (САЩ). **3 ноември** Ден на мезузите. **13 декември** Национален ден на коня.

ВЕСТИ
ОТ ПРЕДНАТА ЛИНИЯ
НА НАУКАТА
И НОВИТЕ ИДЕИ

Нов дом за фараоните

Край с измислените витрини за 22-те царски мумии – Включително на царица Хатшепсут (вдясно), – които бяха преместени в новия Национален музей на египетската цивилизация в Каиро миналата пролет. Вместо това човешките останки ще лежат в затъмнени, подобни на гробници зали заедно с погребалните си гарове. —ТОМ МЮЛЕР

МЕДИЦИНСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

СПЕЦИАЛНА НАНО ДОСТАВКА

ДОСТАВКА НА ПРОТИВОРАКОВО ЛЕКАРСТВО
ДИРЕКТНО ДО МОЗЪЧЕН ТУМОР

СТОТИЦИ ЛЕКАРСТВА за борба с мултиформения глиобластом – агресивен мозъчен рак, са се проваляли при клиничните изпитвания често защото са спирани от специализирани кръвоносни съдове (т.нар. кръвно-мозъчна бариера). Джоел Стрела от лабораторията „Хамбънд“ на института „Кох“ за противоракови изследвания към Масачузетския технологичен университет разработва наночастици, които да могат да пренасят лекарства отвъд бариерата директно към туморите. За да изпита системата, тя инжектира празни наночастици и флуоресцентна боя в кръвотока на мишка, докато се записват изображения на мозъка ѝ. Боята откроява подобните на клонки кръвоносни съдове (деветте снимки горе). Частиците сияят в контрастна отсянка; ако достигнат до мозъка (показан в черно), алгоритми могат да засекаат всяко проблясване. Петънцата на снимките представляват няколко частици, сгупчени в здравите клетки. —ТЕРИСА МАЧИМЪР

Мумифицирана менажерия

При разкопки в пустинята Атакама в Северно Чили археолозите са изкопали менажерия от мумифицирани папагалоподобни птици и ари. Учените знаели, че тропическите пера са присъствали в най-сухата пустиня в света и са правели предположения за произхода им. Ново проучване открило, че птиците вероятно са били уловени в Амазония – на над 480 km от там, – отнесени в Атакама и отглеждани заради перата им. Защо са ги мумифицирали, остава тайна, но били ценени като символи на богатство и статус.

—АНИ РОТ

ОГНЕНА СТИХИЯ

Нови открития разбулват сложните процеси зад вулканичните мълнии

ТЕКСТ: АЙРИЙН БЪРМАН-ВАПОРИС И ДЖЕЙСЪН ТРИЙТ

СНИМКА: ФРАНСИСКО НЕГРОНИ

ПРЕЗ АПРИЛ 2015 Г. чилийският вулкан Калбуко изригна почти без предупреждение. Стълбът пепела се издигна на 23 км в атмосферата и породил зрелищна буря с хиляди мълнии. Обикновено най-високите и мощни вулканични изригвания пораждават най-ярките електрически зари, но не всички изригващи вулкани създават мълнии. Учените едва започват да разбират много от сложните процеси, от които зависи кога това ще се случи. Двамата най-важни фактора са силата на изригване и наличието на вода. А изследванията на скорошни изригвания в Аляска и Индонезия изясниха как ледът може да породи мълнии. Точното съотношение между лед и пепел, необходимо за мълния, остава неясно. В търсене на отговори учените продължават да следят големите изригвания.

КАК ВУЛКАНИЧНИТЕ ИЗРИГВАНИЯ ПОРАЖДАТ МЪЛНИИ

1

Магмата се разпада

Когато магмата се издигне към повърхността, водата в нея бързо се превръща в пара, което разбива разтопената скала на малки частици. Това създава заредени частици през най-ранния етап на изригването.

2

Частичките се сблъскват

Когато стълбът изригне в атмосферата, плътно разположените частици се сблъскват една в друга, тласкани от инерцията. Заради триенето те получават или отдават електрони и придобиват електрически заряд.

4

На няколко километра над тази точка водата в стълба започва да замръзва; това може да предизвика особено силни мълнии.

3

Частички с различна големина и заряд се движат с променливи скорости из целия стълб.

КЪДЕ Лос Лагос, Чили

КОГА Април 2015 г.

ОТЛИЧИТЕЛНА ЧЕРТА Вулканът Калбуко изригна в две първични фази през април 2015 г., като избухна за първи път от 1972 г. насам. Богатото на мъгли изригване било запечатано от фотографа Франсиско Негрони.

2 Сблъсъци между скалните частици – процес, известен като трибоелектрическо зареждане – се случват, когато те се отъркват или отблъскват една от друга.

1 Близко до вулканичния отвор малки електрически разряди излъчват сигнал, известен като непрекъсната радиочестота – ранен признак за вулканично изригване.

3

Зарядите се разделят

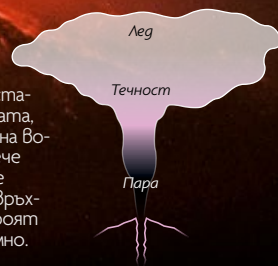
Положително заредените частици в стълба започват да се отделят от отрицателно заредените. Това води до нарушено равновесие на зарядите, което поражда електрическо поле – достатъчно силно, за да предизвика мъгли.

4

Водата замръзва

Ако стълбът се издигне достатъчно високо в атмосферата, се образува лед. Богатите на вода стълбове създават повече ледени кристали. Когато се сблъскат лед, зрадушка и свръхохладени течни капчици, броят на мъглиите скача главоломно.

СРИВ НА ПОПУЛАЦИИТЕ НА АКУЛИ И СКАТОВЕ

ТЕКСТ: ТИМ ВЕРНИМЕН

НЯКОГА АКУЛИТЕ И СКАТОВЕТЕ били многобройни в открито море. „Преди десет години – спомня си Никълъс Дълби от Международния съюз за защита на природата – водехме ожесточени дебати дали да обявим някоя океанска акула за застрашена.“

Днес всеобхватен анализ на настоящите и историческите популации е предоставил по-ясна – и отрезвяваща – картина. Дълби и Натан Пакуро от канадския университет „Саймън Фрейзър“ са установили, че 18 вида акули и скатове са намалели със 70% от 1970 г. насам. При тези темпове – предупреждават те – много видове могат да изчезнат напълно след едно-две десетилетия.

Океанските акули рядко са обект на индустриален риболов, но ако бъдат уловени, тяхното месо, перки, хрилни дъги и масло от черен дроб често биват продавани. Това са тревожни новини и за акулите, и за здравето на океана, тъй като тези върховни хищници играят основна роля в хранителната

мрежа, като контролират броя на по-малките хищници. По цял свят учените са събрали 900 комплекта данни, обхващащи периода от 1905 до 2018 г., а всеки представя промените в популацията на един вид в конкретен район. Екстраполирали данните във възможно най-добрите преценки за настоящата численост на видовете, като взели предвид развитието на техниките за риболов. Дългите парагади със стотици куки и огромните оградящи мрежи често улавят акули по случайност, а употребата им се е удвоила през последния половин век.

Дълби добавя, че изследването вероятно не дава пълна представа за упадък на някои видове, особено в райони, където от много десетилетия има прекомерен риболов. Потенциалните решения включват налагане на забрана върху улова на акули и създаване на морски резервати и забранени за риболов зони в богати на акули горещи точки. □

Дългокрила акула патрулира в Червено море край Египет. Видът е обявен за критично застрашен от Международния съюз за защита на природата.

98%

Намаляване на броя на дългокрилите акули през последните 60 години.

ПРИЛИВНА ТЕХНИКА

СНИМКА: РЕБЕКА ХЕЙЛ

ВСЯКО ЛЯТО ЛУ ГАНЪОН прекарва една седмица на плажа в строене на пясъчни замъци. Творец и бивш архитект, Ганъон се захванал с крайбрежното си хоби преди повече от 20 години – като начин да забавлява малката си дъщеря. Оттогава творбите му са се развили от прости градежи до изящни скулптури с кули по 1,5 м. Пясъчните замъци на Ганъон са преднамерено импресионистични и се издигат близо до линията на прибойа, където водата и вятърът могат да ги преобразяват. „Формата е вечна – казва той, – но самото творение е мимолетно.“ – **КАТРИН ЗАКЪРМЕН**

1. Чайник

Тази играчка от детските години на дъщеря му е любимият инструмент на Ганъон. Използва я за „мокро ваене“, като внимателно отмива пясъка на местата, където иска да има засводени отвори и врати.

2. Голяма кофа

Служи за донасяне на морска вода; Ганъон използва други кофи без дъна като калъпи за основите.

3. Фини инструменти

С тях Ганъон извайва двойни прозорци и други симетрични детайли.

Измислил черния инструмент с трилистна форма, за да прави групирани по тройки колони.

4. ПВЦ тръба

Пълна с пясък и вода за по-голяма тежест, тя е идеална за трамбоване на пясъка в калъпите.

5. Стъргалки

Куполите са оформени посредством кръгови движения по ръбовете с долната страна на тези подобни на шапки инструменти.

6. Мистрии

Идеални са за оформяне на шарки и за оряване на въглите.

7. Шаблони за пясък

Притиснати в мокрия пясък, тези инструменти бързо оформят стълби и други подобни. Ганъон изработил двата вдясно.

8. Малка лопата

Ганъон я използва, за да мести и копае пясък и да проверява качеството му. „Всяка сутрин първо забивам лопатата в пясъка – казва той. – Ако хрущи, значи не е добър.“

ЕМБРИОНИ В ЖЕЛЕ

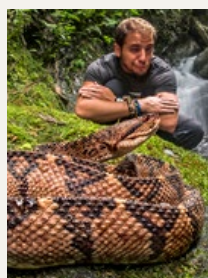
ТЕКСТ: МАРИ-АМЕЛИ КАРПИО

ТОВА ИЗОБРАЖЕНИЕ – яйца в подобна на желе субстанция, висящи от папратово листо в екваторските гори – е нещо, което Хайме Кулебрас се наядвал да заснеме години наред. „Представях си тази снимка още откакто започнах да работя със стъклени жаби“ – казва той. Те са необикновени създания с разнообразна популация и удивителна еволюция. Няколко вида от рода *Nymphargus* провесват яйцата си в желатин, наподобяващ водна капка.

Той заснел тези яйца близо до биологичната станция „Янаяку“ (единствения познат ареал на *Nymphargus wileyi*) след дни наред издирване заедно с партньора му

в проливен дъжд. Търпението им било възнаградено през последната нощ, прекарана там, докато претърсвали изолиран район.

„Имаше няколко потока и много тучна зеленина и дървесни стволоче – разказва Кулебрас. – Чухме вика на мъжка жаба и забелязахме яйцата на парче дърво точно пред нас. Разположих светкавица с дифузер в горната част на листото, за да освети малко фона. Исках да осветя желето, за да прилича на електрическа крушка. След няколко опита постигнах желаното: снимка на ембрионите, облени в светлина. Снимка, която показва началото на живота и носи надежда за оцеляването на тези изчезващи жаби.“

Хайме Кулебрас, който живее в Еквадор, е испански естестволюбец, фотограф и изследовател. Като специалист по земноводни и влечуги той е участвал в откриването на няколко вида жаби и е получавал различни награди за снимките си, включително и за „Фотограф на диви животни на годината“. Вижте разказа за невероятните стъклени жаби, илюстриран със снимки на Хайме Кулебрас, на стр. 84.

БОЙНИЯТ КЛУБ НА ДРЕВЕН РИМ

ИСТИНСКИТЕ ГЛАДИАТОРИ НЕ БИЛИ СЪВСЕМ КАТО ТЕЗИ
ВЪВ ФИЛМИТЕ. ЦЕЛТА ИМ БИЛА НЕ ТОЛКОВА ДА СЕ
ИЗБИЯТ ЕДИН ДРУГ, КОЛКОТО ДА НАПРАВЯТ ДОБРО ШОУ

ТЕКСТ: АНДРЮ КЪРИ СНИМКИ: РЕМИ БЕНАЛИ
ИЛЮСТРАЦИИ: ФЕРНАНДО Г. БАПТИСТА

Възстановчици се сблъскват в прахоляка на 1900-годишната римска арена в Арл, Франция. Техните гладиаторски турнири са помогнали на учените да разберат по-добре древния кървав спорт, който векове наред очаровал римляните.

Захар Никматулин
е обсебен от
гладиаторите,
откакто гледал
филма „Спартак“
от 1960 г. Скицата
и татуирането
на сцената на
гърба му отнели
на татуировчика
Александър Косач
25 часа в студиото
му в Москва.

ГЛАВА

I

АРЛ, ФРАНЦИЯ

ТУНЕЛЪТ ПОД РИМСКИЯ АМФИТЕАТЪР

в Арл е тъмен и хладен. Сянката предлага жадуван отдиш от палецото средиземноморско слънце, което пече покритата с пясък арена.

Само че гладиаторският шлем, който току-що си сложих, ме задушава. Копие на предпазен атрибут, носен от римски гладиатор преди почти 2000 години, очуканият и награн шлем тежи около 6 kg и излъчва остра металическа миризма.

През бронзовата решетка, пазеца очите ми, мога да видя двама мъже с набедрени препаски, които загряват за битка. Единият има метални предпазители за ръцете, а в ръката си с кожена ръкавица е стиснал къс извит меч. Докато аз помръдвам неудобно, партньорът му вдига меча си и предлага да ме удари по главата – само да ми покаже колко е здрав шлемът.

Свивам рамене. Всичко в името на добрата статия, нали така? Тогава се намесва треньорът им – силно загорелият и жилест французин Брис Лопес: „Не е трениран за това – казва той рязко. – Няма необходимите мускули. Ще му счупиш врата.“

Бивш френски полицаи и треньор по бойни изкуства с черен колан по жиу-жицу, Лопес знае много добре какво е истински бой. Преди 27 години направил завой към гревните бойни техники. След като поръчал функционални копия на гладиаторски оръжия и доспехи, той посветил години на анализа как са били използвани в битки

Специалистите спорят дали жестът на обрънатия палец, който призовава победителя да довърши противника си – тук изобразен на картина от 1872 г. (вдясно), е факт или измислица. Фреска в Помпей (горе) разкрива, че ранените гладиатори показвали, че се предават, с вдигнат пръст. Всеки боец бил сериозна инвестиция, затова спонсорите предпочитали да пощадят живота му.

POLLICE VERSO (С ОБЪРНАТ ПАЛЕЦ) ОТ ЖАН-ЛЕОН ЖЕРОМ, IAN DAGNALL COMPUTING/ ALAMY STOCK (ГОРЕ); АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПАРК „ПОМПЕЙ”, ИТАЛИЯ (НАЙ-ГОРЕ)

ОТ ВСЕКИ 10 ГЛАДИАТОРИ, ИЗЛИЗАЩИ НА АРЕНАТА, ДЕВЕТИМА ВЕРОЯТНО ДОЖИВЯВАЛИ ДА СЕ БИЯТ ОТНОВО.

до смърт, каквито ни показват безброй филми и книги за гладиатори.

Но колкото повече изучавал оръжията и госпехите на бойците, толкова по-странно му изглеждало всичко. Натоварени с щит, метални предпазители на краката и ръцете и масивен шлем, покриващ цялата глава, много гладиатори излизали на арената с почти толкова предпазна екипировка, колкото римските войници носели в битка. Само че мечовете им обикновено били дълги около 30 см, малко по-големи от готварски нож. „Защо – пита Лопес – ще тръгваш с 20 кг броня на бой с ножове?“

Ето го и неговия отговор: гладиаторите не се опитвали да се избият; опитвали се да се опазят живи. Години наред тренирали, за да участват в ефектни боеве, повечето от които не завършвали със смърт. „Състезанието било истинско, но не и битката“ – казва Лопес, който понастоящем ръководи трупа за изучаване и възпроизвеждане на гладиаторски боеве, наречена АКТА. „Няма хореография, но има добро намерение – ти не си ми противник, а мой партньор. Заедно трябва да предложим възможно най-доброто зрелище.“

През последните две десетилетия учените са открили данни, които подкрепят някои от трактовките на Лопес относно гладиаторските битки и поставят под въпрос популярната представа за тези древни представления. Някои гладиатори били затворници или военнопленници, осъдени на смърт в битка, но повечето били професионалисти – тогавашните боксьори, ММА бойци и футболисти. Някои имали семейства, които ги чакали край арената.

Писмените извори загатват, че гладиаторството можело да бъде доходоносно и понякога дори избрана кариера. Проявите на храброст на арената превръщали

гладиаторите в популярни герои и дори можели да спечелят свободата на затворниците. А сигурно най-изненадващото е, че повечето битки не завършвали със смърт. От всеки десет гладиатори, излизащи на арената, деветима вероятно доживявали да се бият отново.

ГЛАВА

II

ПОМПЕЙ, ИТАЛИЯ

БЛИЗО 600 ГОДИНИ римляните били луди по гладиаторските боеве. Те били любим сюжет на римските майстори, които ги пресъздавали в мозайки, фрески, мраморни релефи, стъкло, глинени грънкулки и бронзови украшения, откривани из целия римски свят. Почти всеки по-голям град си имал своя арена.

Освен това древните турнири са неустоимо привлекателни за модерното въображение. Благодарение на безбройните и често погрешни представления във филми и литература гладиаторите са един от най-познатите – и неразбрани – аспекти на римската култура.

Това се дължи на факта, че римските автори обръщат изненадващо малко внимание на подробностите на гладиаторските игри – вероятно защото те били толкова популярни.

За да реконструират истинската история на арената, археолози и историци търсят улики в изкуството, по време на разкопки или между редовете на античните текстове. Някои от най-добре запазените данни за гладиатори идват от Помпей, южно от днешен Неапол в Италия. По-рано

процъфтяващ град, той внезапно бил погребан от вулканично изригване през 79 г. сл.Хр.

Докато се разхождат по нереално добре съхранените улици днес, посетителите на всяка крачка виждат напомнания за гладиаторските игри. В източния край на града има амфитеатър с 22 000 места, от чиито горни редове се вижда заплашителната маса на Везувий. Вехти реклами в центъра обявяват предстоящи боеве. Мозайки и фрески са запечатали паметни моменти от минали битки. Непосредствено пред градския театър се навеждам, за да разгледам наивните фигурки на бойци, награскани на избелялата червена мазилка на нивото на детски поглед.

През 1766 г. първите разкопвачи открили съкровище от гладиаторски доспехи на обект в покрайнините на града, превърнат в тренировъчен център и място на живот на бойците, след като земетресение повредило местното гладиаторско училище.

„Били са като секси рок звезди“ – казва Катрин Уелч, изкуствовед от Нюйоркския университет. Например тракиецът Целад, обещаващо ново име в Помпей с три победи на своя сметка, „по когото въздишала всички момичета“ – както гласи един възхитен графит, или пък сънародникът му Кресцент, боец с тризбец, който „нощем оплита в мрежата си млади момичета“.

Дори и след три века разкопки археолозите продължават да откриват в Помпей нови данни. През 2019 г. учените, които работели в една тясна уличка в северната част на града, се натъкнали на стената на малка кръчма на фреска на двама гладиатори, чиито бронзови шлемове изглежда са украсени с цураусови пера. Ален Жено, археолог от музея „Античен Арл“, казва, че изображението съдържа безпрецедентни подробности: един от бойците носи гащи под предпазителя на краката си. Кървавите рани по телата и на двамата може разкриват, че битката е била тежка. Но има и ясен победен: един от гладиаторите, който кърви от разрез на голите си гърди, е хвърлил щита си и е вдигнал показалец. Този жест, който се повтаря при много изображения на гладиатори, е древният еквивалент на удрянето с ръка по тепиха при днешната борба.

Други произведения на изкуството от целия римски свят показват, че пъстра

тълпа помагачи и зяпачи висели отстрани или дори присъствали на арената. Музиканти подгрявали тълпата, докато гладиаторите заемали местата си, и може би свирели брабурни пасажи по време на боя. Шлемовете и оръжията били внасяни на арената с парад преди битките, оглавяван от т.нар. *едитор*, спонсора на игрите.

Ключови фигури били съдиите, които отговаряли за налагането на строга атмосфера на феърплей. На едно изображение, запечатано върху открит в Нидерландия малък съд, съдия е вдигнал жезъла си, за да спре боя, докато помощник притичва с резервен меч.

„Няма да загубиш битката, защото си си загубил меча – казва Жено. – Щом си представим гладиаторските битки като спортно събитие, няма как да смятаме, че не е имало правила.“

И което е най-важното – надписите, които обещават „бой без пощада“, т.е. до смърт, и „битки с остри оръжия“, навеждат на мисълта, че сблъсъците с риск за живота са били достатъчно необичайни, та да се налага специалното им упоменаване.

И както е при всички добри спортни събития, имало всякакви статистики, по които да се палят феновете. Навсякъде в римския свят победите, загубите и равните резултати на гладиаторите били издрасквани по стени и изсичани по надгробия. Никога няма да научим резултатите на някои двубои.

Гладиаторите не предлагали просто развлечение. От писмените извори е ясно, че чрез храбростта в боя – а понякога и в смъртта, те укрепвали римските идеи за мъжество и добродетел. (Всъщност освен в случая с въоръжения с мрежа *рециарий*, чиято коварна тактика и атаки отдалеч с тризбеца традиционно го превръщали в злодей на арената.) „Гладиаторите, независимо дали са разорени мъже или варвари – какви рани понасят само! – написал римският оратор Цицерон ок. 50 г. пр.Хр. – Когато осъдени мъже се сражават с мечове, няма по-сурово упражнение за очите срещу болката и смъртта.“

ДОРИ И КОГАТО БИЛИ БОЖАВАНИ от множество почитатели, гладиаторите се нареждали на дъното на строга

Около 150 г. сл.Хр. цените на гладиаторските битки били нараснали безконтролно, тъй като хора с политически амбиции спонсорили все по-зрелищни игри, за да надминат съперниците си. За да обуздае разходите, импера-

тор Марк Аврелий наложил ограничения на цените. Декретът му е запазен на бронзова плоча (Вляво), която може би е била окачена пред амфитеатър край Севиля, Испания. Съкровище от гладиаторски доспехи и оръжия, от-

крито в Помпей през 1766 г., включва покриващи цялата глава шлемове и къси мечове (най-горе), както и изящно украсени предпазители за краката и щитове (горе). Тази защитна екипировка пазела от смъртоносни рани.

Според някои учени бронзовата фигура (вляво) изобразява победоносна гладиаторка, вдигнала извития си кинжал. Други не са съгласни. „Няма гладиатор, който да е изобразен с толкова малко защитно облекло“ – казва Катлийн

Коулман от Харвардския университет. Мускулестата фигурка (най-горе вляво), открита във Франция, е висока само 20 см. Доспехи от Помпей са украсени с митологични фигури като Богинята Минерва (най-горе вдясно) и

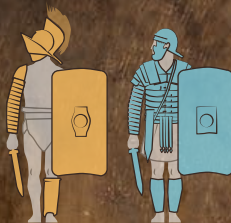
грифон (горе). Чудноватите камбанки *тинтин-набулум* (горе вляво), открити в Херкулан и предназначени да пазят от зли духове, изобразяват гладиатор, който се сражава със собствения си фалос, преобразил се на див звяр.

КЪРВАВ СПОРТ

Римският елит организираше гладиаторски игри и за да демонстрира

ОРЪЖИЯ И ЕКИПИРОВКА

Римските войници и гладиатори се сражавали за победа и оцеляване, но битките им имали различни цели. Това намира отражение в тяхната екипировка.

Гладиатор
7-20 k2

Римски
легионер
25 k2

Гладиаторите обикновено се сражавали поединечно в 10–15-минутни двубои. Доспехите – или тяхната липса – внасяли допълнителна тръпка в битката и правели изхода по-непрегсказуем.

Много гладиатори носели наколенници, които да предпазват краката им. Дължината им варираща според големината на щита.

Холломах
Този вид гладиатор носел дълго копие и кръгъл щит, подобен на този на класическите гръцки пехотинци.

ГЛАДИАТОРСКА ПРОГРАМА

Най-пищните зрелища се организирали в Колизея

СУТРИН

Помпа
Процесия от участници, както и от политически и религиозни фигури

Венационес
Животни били ловувани или насъсквани срещу други зверове или бойци

ОТ ДРЕВНОСТТА

господството на империята, и като борба за власт и влияние

Римски
легионер
2 кг

1 мм

Дебелина

Наличник

Мирмилон
4 кг

2 мм

Войниците и гладиаторите носели богато украсени шлемове, но гладиаторските осигурявали повече защита на лицето, поради което били по-тежки и ограничавали зрението и слуха.

Текстилни предпазители за ръцете често били покрити с метални плочки или люспи за допълнителна защита.

Тракиец

СЛЕДОБЕД
Меридиани
Екзекуции на престъпници на арената по пладне

Мунера
Битки между гладиатори, подбрани за по-голяма драматичност

ВЕКОВЕ НА ЗРЕЛИЩА

РИМСКИЯТ ФОРУМ, средата – края на I в. пр.Хр.
През републиканската епоха повечето турнири се провеждали във временни дървени съоръжения, издигнати на Римския форум, гражданския център на града. Бойците често били облечени като врагове на Рим.

Футболно игрище

Поглед отгоре

Гледна точка

10 000
зрителни

Храм на Кастор и Полукс

Базилика Юлия

На арената се сблъскали различни видове бойци, със съответните оръжия и доспехи с различно тегло.

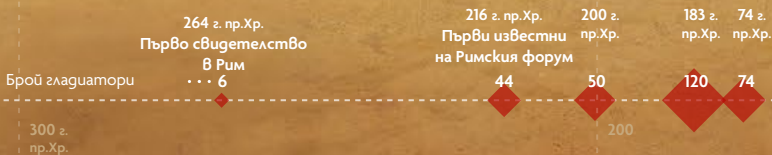
- Лек
- Среден
- Тежък

БИТКИ НА АРЕНАТА
Подбрани исторически свидетелства за игри

Провокатор 14-15 кг екипировка

За разлика от други видове гладиатори **провокаторите** – „тези, които предизвикват“ – носели метални брони и обикновено се сражавали с бойци от своята категория.

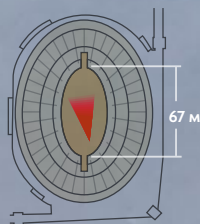
Съдиите, понякога работещи по двойки, използвали пръчки, за да налагат правилата, които остават неясни.

Първоначално част от аристократични погребения, гладиаторските двубои се превърнали в екстравагантни събития. Арените и амфитеатрите станали негледима част от обществения и политическия живот, а основна атракция били гладиаторите, които прилагали специфични бойни техники и оръжия с цел най-доброто зрелище.

ПОМПЕЙ, I в. сл.Хр.

С нарастването на популярността на игрите из цялата империя били построени каменни амфитеатри като този в Помпей. Гладиаторите се специализирали, екипировката им станала по-сложна, а подготовката им – по-организирана.

22 000
зрителни

Щитовете били използвани за защита и като оръжие.

По време на гладиаторските игри във всеки един момент се сражавала само една двойка.

Т.нар. *велариум* – разпъваща се тента – осигурявал сянка.

Гладиусът, мечът на римските пехотинци, бил използван за пробождане на противника.

Музиканти свирели по време на откриващите процесии и по време на игрите.

Мирмилон 16-18 кг

Този гладиатор, може би наречен така заради рибата, украсяваща шлема му, се сражавал с бойци като тракиец (вжясно) и холломаха.

Тракиец 16-18 кг

Въоръжени с къс щит и извит меч, наречен *сика*, наподобяващите тракийски Воини гладиатори били известни с бързината си.

70 г. пр.Хр.
Построен е амфитеатър в Помпей

65 г. пр.Хр.
Игрите на Юлий Цезар 640

27 г. пр.Хр. - 14 г. сл.Хр.
Управление на Август

10 000 (няколко игри)

ММА боецът
Конър Макгрегър е
изключително як,
много добре обучен
и идолизиран от
възторжените
фенове – също
като гладиаторите,
които Крис Вернел
(отстрещната
страница) и другите
възстановчици във
Франция се опитват
на изобразят.

МАЙК РОУЧ, ZUFFA LLC VIA GETTY
IMAGES (МАКГРЕГЪР)

Трайно защитена природа

Могат ли дивите животни и близките човешки общности
да бъдат благоденстват, без да има оградени резервати?
В Северна Кения пандемията провери на практика тази идея

ТЕКСТ: ТРИСТАН МАККОНЪЛ

СНИМКИ: ДЕЙВИД ЧАНСЛЪР

Когато Лонгуро (Вляво) се заклешил в кладенец, една хиена почти изгризала хобота му. За него и за други осиротели слончета се грижи местен екип в ръководения от местната общност приют за слонове „Ретети“. Лонгуро оцелял като по чудо, но не е ясно дали ще може да се върне в дивата природа.

Горещият вятър вдига прахоляк пред здравната клиника в Библико.

Вее късчетата плат, закачили се по трънливите храсти, върти изхвърлените пластмасови бутилки по земята и развява полите на индиговия хиджаб на Магина Кало, докато тя стои пред грубата дървена порта на клиниката. Средата на годината е – основният сух сезон в Северна Кения – и земята е опалена от слънцето.

Кало, облечена в бялата си туника на медицинска сестра и с хирургическа маска, хвърля бърз поглед наоколо, а после се връща обратно в клиниката. Тя приема около 30 души на ден, повечето от тях – пастири номади с рутинни заболявания като дихателни инфекции, малария и диария. Когато случаят е сериозен, Кало насочва пациентите към гр. Исиоло, на 5 часа оттам по чакълен път.

Медицинската сестра Магина Кало подава новородено момченце на майка му Хадиджа Галма в клиника, построена от НРТ в Библико с европейско финансиране. „Трябва да започнеш да се грижиш за здравето на местните хора, преди да започнеш да говориш за опазване на природата“ – казва Кало.

Боклуците и апатията в Билико не навяват мисли за туризъм или природа, но все пак градът е един от 39-те общински защитени района, създадени от кенийската природозащитна организация „Нордърн Ренджландс Тръст“ (НРТ). В замяна на обещанието им да наблегнат на опазването на околната среда и дивите животни, живеещите в защитените райони получават основни услуги и помощ, често заплатени с парите на туристите, идващи на сафари.

Това е широкомащабен експеримент по съжителство, основан на идеята, че хората и дивите животни могат да бъдат заедно. На площ от 44 000 кв.км стоици хиляди хора, милиони глави добитък и важни популации диви животни живеят рамо до

рамо. Около две трети от дивите животни в Кения живеят извън национални паркове и резервати, затова защитените райони са се превърнали в основна част от националната защитена екосистема.

Когато Ковид-19 затвори границите и прикова самолетите към земята, туристите изчезнаха от Северна Кения, лишавайки Африка от голяма част от приходите, които туризмът, свързан с наблюдение на диви животни, носи всяка година – 29 млрд. долара през 2018 г. В Кения туризмът съставлявал поне 8% от брутния вътрешен продукт. Туризмът подкрепя и голяма част от труда, свързан с опазването на природата – от рейнджърите и изследователите

до стабилните работни места в области, където безработицата е много висока, предлагайки алтернативно препитание от лова на животни или сечта на дървета. Мнозина в сектора на природоопазването смятат ръководените от общностите защитени райони като тези за примери какво трябва да е бъдещето на устойчивото, ръководено от общностите природоопазване и развитие, въпреки че някои кенийци отправят критики към НРТ и твърдят, че тръстът е твърде голям и мощен. Докато моделът на ръководената от общностите грижа за околната среда идва на фокус в Северна Кения, пандемията е най-сериозният стрес тест за него досега.

Природоопазването в Африка беше в криза още преди коронавируса. Недостигът на финансиране, лошото управление, браконьерството, разрушаването на местообитания и климатичните промени са част от дългия списък със заплахи, които са причинили колапс в биоразнообразието и рязко намаляване на популациите на видове в риск като например ястребоклюните морски костенурки, люспениците, белогърбите лешояди и слонове.

За тези от нас, които живеят на романтична – и безопасна – дистанция от дивите животни, те са част от глобалното природно наследство. Ами ако човек живее с тях? Ако някой леопард убие козата ти или слон стъпче детето ти? Ако не можеш да си платиш болничните и училищните такси, но знаеш, че има безпроблемен пазар за лъвски кожи и слонски бивници? Ако семейството ти гладува, а ти само трябва да излезеш на лов, за да убиеш някой жираф? Каква тогава е стойността на дивите животни приживе? Каква е стойността им мъртви?

Мисията на НРТ е да подчертае стойността на дивите животни пред хората, които споделят пейзажа с тях. Основан на идеалите за обществена собственост над земята и самоуправление, всеки защитен район е отделна юридическа единица и всеки се управлява от избираема комисия от местни водачи. Комисиите трябва да се справят с често противоречивите желания на тези разнообразни и разпръснати членове на общността, включително пастирите номади, които невинаги са наоколо, когато се обсъждат решенията относно използването на земята. Понякога това усещане за изключеност съвпада с етническите граници, задълбочавайки конфликтите.

НРТ сам по себе си не притежава земя и функционира основно като организация чадър, поемайки администрирането, финансирането, обучението за безопасност и стратегическото планиране. Той залага на това, че ако основите на самоуправлението са поставени, институциите в крайна сметка ще станат по-силни и по-отговорни.

Чуждите дарители, които осигуряват 90% от финансирането на НРТ, допълвано от доходи от туризъм, други търговски печалби и известно финансиране от местното правителство, са помогнали на НРТ да понесе пандемията по-добре от повечето зависими от туризма паркове и резервати за диви животни. Но въпреки това дарителите – основно американски и базирани в Европа организации като *USAID*, *Nature Conservancy*, *EC* и *Flora & Fauna International* – са превърнали НРТ и в мишена за онези, които приемат чуждите пари и влияние като форма на империализъм.

„Това е международно НПО, въпреки че действа като местно“ – казва Ачиба Гаргуле, изследовател по въпросите на обществените земи, който е израснал като пастир в Северна Кения.

Каквото и тип НПО да е, целта на НРТ е да създаде градивните елементи на огромна, взаимосвързана екосистема, която не разчита толкова много на приливите и отливите на туризма, има по-диверсифицирани приходи и е по-устойчива в момент на глобален шок.

ПРЕДИ КЛИНИКАТА на Кало се състояла от две порутени сгради и разнебитена носилка, но сега има ново родилно отделение с 10 легла, сграда за клиниката с консултативни кабинети, а скоро ще има и помещения за персонала и лаборатория. Лечебницата е собственост на Министерството на здравеопазването на Кения, платена е от европейските правителства и е построена от НРТ като прагматичен опит да спечели хората за целите на опазването на природата. Това е сделка, в която Кало е волеви участник.

„Здравето е най-важното нещо в една общност – казва тя. – Не можете да убеждавате хора, които не са здрави. Трябва да започнете да се грижите за здравето на хората, преди да започнете да им говорите за опазване на природата.“

„Биехме се помежду си – самбуру, рендиле, борана, – но защитеният район започна да ни обединява.“

—Полин Долнгоджин, бивши председател на защитен район „Сера“

След церемония по инициация в племето самбуру, която отбелязва началото на зрелостта, млад водач, Сикитау Ленкеес, слага на младия воин Лубулу Лекилемо мънистата на неговия клан. Младите воини прекарват до 15 години, пасейки крави, овце и кози. Пастирството в Северна Кения е под натиск поради климатичните промени и разработването на земята. За да поддържа традиционния поминък и да създаде нови възможности, НРТ насърчава устойчивата паша и организира пазари за животни, като същевременно предлага заеми за малък бизнес, професионално обучение и работа.

Пастирите са основна част от пустите северни пейзажи на Кения. Изключително независими и често въоръжени, те се придвижват със стадата си в търсене на пасища. Сперничеството за оскъдните ресурси е интензивно и може да се стигне до насилие. Растящото стадо е символ на успех и щит срещу катастрофа. Но добитъкът, подобно на дивите животни, се нуждае от пространство, където да броди, от паша и вода за пиене, което означава, че стадата и опазването на природата често си сперничат. Да се открие начин и двете да процъфтяват е основното предизвикателство пред грижата за околната среда в Северна Кения.

„Оградите никога няма да опазят дивите животни тук, на север – казва Том Лалампаа, природозащитник от племето самбуру и главен изпълнителен директор на НРТ. – Трябва да направим така, че хората да изпълняват функцията на такава ограда. Ако могат да се грижат за дивите животни така, както се грижат за добитък си, значи това е победа.“

Също така е и неспирна работа. Комисиите на защитените райони биват насърчавани да заделят част от земите си само за диви животни. Останалите се управляват чрез планове, разработени от комитети за общинските пасища, и се одобряват от общинските комисии за ползване както от добитък, така и от дивите животни. Директивите къде, кога и колко глави добитък могат да пасат, обаче могат да станат оспорвани, особено сред онези, които се чувстват изключени от вземането на решения и възприемат всяко ограничение като потенциална екзистенциална заплаха.

Хасан Роба, експерт по сухите земи към фонда „Кристensen“, който подкрепя местните хора и техните земи, твърди, че тези планове за пасища вредят на гъвкавостта на придвижването с гъждовете и често отреждат на дивите животни земи, които са и най-добрите пасища за добитък. „Всичко това са много идеалистични начини на мислене за това как се управлява земята – казва той. – Но дори и на практика приоритетът е за дивите животни. Добитъкът е просто допълнение.“

БЕЗ СИГУРНОСТ и безопасност както за хората, така и за дивите животни нищо няма да проработи. „Мирът е всичко“ – казва Полин Лолнгоджин, самотна майка на 11 деца (5 нейни и 6 осиновени), водач в

Пробивайки си път през козите, жена налива вода от сонда, поставена от НРТ в защитения район „Булеса“ в Билико. Кладенците и напояването са сред услугите, които ръководството на местните защитени райони е избрало да финансира с дневните такси на туристите, които помагат също да се покриват и оперативните разходи на защитените райони. НРТ получава допълнителни доходи от чужди дарители и местните ръководства.

общността си, миротворец и бивш председател на „Сера“, защитена област на НРТ с площ 340 000 хектара. Когато Лолнгоджин била дете, Северна Кения била по-диво място, отдалечено от централните власти в Найроби и гъмжащо от оръжия. Кражбите на добитък били честни, а обурите по пътя – обичайни.

„Биехме се помежду си – самбуру, рендиге, борана, – но защитеният район започна да обединява тези общности“ – казва тя. „Сера“ се оформила през 2001 г., насърчавайки сътрудничеството и създавайки споделена цел със споделена полза. „Видяхме, че е добре да опазваме природата, за да можем да печелим от тези диви животни“ – казва тя.

Сътрудничеството и парите помагат, но сигурността изисква и охранители под формата на скаути на НРТ и мобилни рейнджърски части. Мобилните екипи били създадени да пазят слоновете и черните носорози, но двойната роля на рейнджърите като полицейски запасници ги прави неделима част от претоварената и зле финансирана регионална структура по сигурността. Способни да се отзовават при престъпления, несвързани с диви животни, като например кражба на добитък или магистрален обир, те са помогнали да се запълни вакуум в сигурността. Въоръжени с пушки, те се придвижват по 12 в джип, снабдяват се с провизии пътем и спят под звездите. Печелят поне по 350 долара месечно, над

два пъти повече от заплатата на обикновен рейнджър. Всяка част се състои от членове на 3 до 4 различни племена, като мултиетническият състав позволява на екипите да ходят навсякъде и да говорят с всеки.

Висок почти 2 м с гърбите си пустинни кубинки, Лосас Ленамуни е остриган нула номер дългокрак мъж. Командирът е израснал като пастир близо до крайпътната паланка Сереолипи, където етническите самбуру хранели почти само враждебност и подозрение към съседите си от племената борана, габра и рендиле. Днес той споделя с тях един и същ лендкрузър. „В колата са събрани всички племена“ – казва той. Ленамуни не е ходил на училище и казва, че никога не се е замислял

Слон е заседнал в гъста кал в защитения район „Нанапа“. Минаващи пастири съобщили на управителя на района за положението му и ветеринари и рейнджъри започнали спасителна операция. С помощта на трактор, въжета и със собствените си ръце те освободили изтощеното животно.

за дивите животни. Станал е рейнджър заради парите. „Нямаше възможност да си намеря работа“ – обяснява той. Да бъде рейнджър означава „децата ми да имат достатъчно храна“.

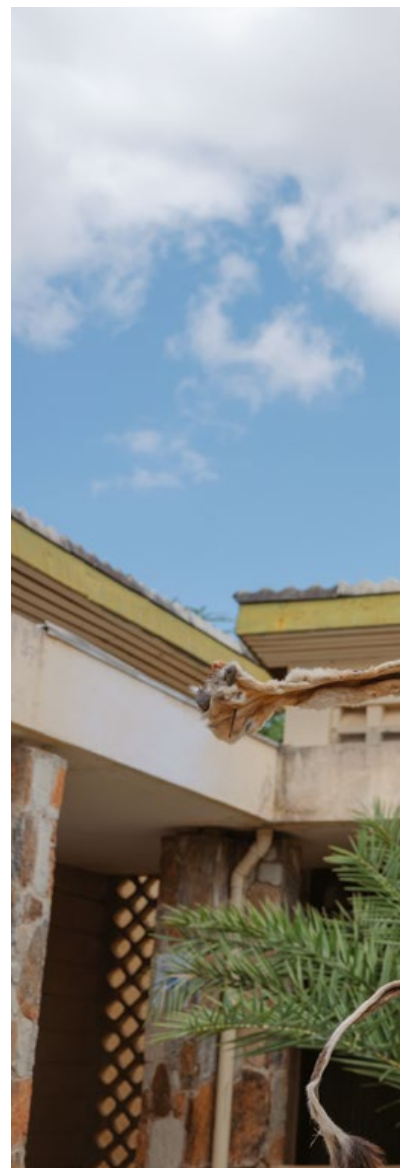
Отчаяната нужда от работа беше очевидна по време на набиране на рейнджъри в защитена област „Мелако“. Имаше 3 свободни места и се появиха 200 обнадеждени мъже. Те се събраха под палмите дум на южния бряг на реката, с гумени сандали и саронги, с 30-сантиметрови ножове, прикачени на коланите им, и с традиционни тояги за подпиране в ръце. „Образованите хора успяват да си намерят работа – казва председателят на „Мелако“ Андрю Докхоул и добавя: – Затова обикновено за рейнджъри вземаме местни хора. Това е единственият им шанс.“

С над 1300 души, работещи като рейнджъри, администратори и други членове на екипа в защитените зони на НРТ, организацията е сред най-големите работодатели на север. Организацията е включена в толкова много дейности, че Мат Браун от *Nature Conservancy*, който е член на борда на НРТ, казва: „НРТ, като притежавано от общността НПО, на практика действа като местно правителство“. Това не е роля, която НРТ иска да изпълнява за постоянно, казва той, и това е характеристика, която кара Лалампаа да се чувства неудобно. Критиците твърдят същото: казват, че НРТ е неоколониален проект, който подкопава суверенитета на Кения и узурпира правителствените отговорности. „Предполага се, че НТР трябва да се ръководи и притежава от общността – казва Гаргуле. – Но това, което виждаме, е, че тя е свързана с множество големи и важни организации за опазване на природата в световен мащаб.“

За да се опита да се противопостави на тези критики, НРТ накара оперативния си екип и борда на директорите да се отчита пред съвет от старейшини, съставен от председателите на всеки защитен район. Има въпроси относно реалната власт на този съвет, но от НРТ настояват, че неговото съществуване и известност са важни. Лалампаа казва, че НРТ не се опитва да замени правителството, но добавя: „В Северна Кения наистина има някои празноти и защитените райони на НРТ помогнаха за запълването им.“

В **ПРОДЪЛЖЕНИЕ** на повече от век правителствата в Найроби се отнасяли към Севера с презрение. Колониалните британски заселници смятали, че пустата земя не си струва да бъде открадната за ферми и ранчото. Независимостта през 1963 г. доведе нов управленчески елит, доминиран от южнокейнийци, които имали също толкова скептични възгледи за северняците, чийто скитнически пастирски живот ги правел труден за управление. Това пренебрежение оставило празнина, която НРТ помогнал да се запълни, осигурявайки услуги от първа необходимост в замяна на опазването на природата. „В основата на това е въздействието върху хората –

Рейнджър от Кенийската служба за диви животни носи към склад изсушената кожа на лъв, умрял от естествена смърт. Службата ще я дава под наем за културни церемонии, като например инициации за зрялост, позволявайки на традициите да продължават, без да има нужда да се убиват повече лъвове. Въпреки това, тъй като броят на някои диви животни в защитените райони се е възстановил и човешките популации са нараснали, конфликтите между двете страни се увеличават.

казва Иън Крейг, един от основателите на НРТ и директор по природоопазването. – Как можем да ви повлияем да разберете и да се присъедините към нашия начин на мислене?“

Тази стратегия е откровена сделка.

Бидейки бял земевладелец с колониален произход, 68-годишният Крейг е едновременно движещата сила зад тръста и фокус на критиката. Качвам се с него в жълтия му едномоторен моноплан *Piper Super Cub*, за да поговорим. „Това е обширна територия от страната“ – казва Крейг, насочвайки самолета нагоре по Рифтовата долина, суров пейзаж от тектонични езера, остри склонове и оголени вулканични скали. Докато буреносни облаци се събират над издигащата се източна скала на

планината и разклонени светкавици се протягат от небето, Крейг криволича с двуместния самолет наляво и надясно.

НРТ се е зародил от защитения район за диви животни „Леуа“, частен резерват за диви животни с площ 25 000 хектара, който някога бил ранчо за едър рогат добитък, създадено от дядото на Крейг през 1922 г. Когато Крейг го наследил около 50 години по-късно, то си останало красиво парче земя от савана и гори, меки хълмове и дълбоки долини, но не вървяло добре като ранчо. „Винаги беше суша. Не можехме да изкараме никакви пари“ – казва Крейг.

В началото на 80-те години на XX в. природо-защитниците го убедили да отдели 2000 хектара като ограден резерват за черни носорози, тежко

Антилопи гну вървят тежко през изгорените от слънцето савани на националния резерват „Масай Мара“, който разчита на туризма, за да финансира дейностите си и работата си по опазване на природата. Когато Ковид-19 спря международните пътувания, мнозина от местния екип загубили работата си, а някои се принудили да преминат към дейности като незаконен лов. Тъй като не разчитат толкова на туризма, общинските защитени райони на НРТ се оказали по-устойчиви по време на пандемията.

Яйцата на женска
златопетниста
стъклена жаба
(*Hyalinobatrachium
aureoguttatum*)
се виждат през
коремчето ѝ.
Това изображение
е заснето
в мобилно студио.

Напълно прозрачните
миниатюрни земноводни
от Централна и Южна
Америка са пълни с изненади

Стъклени

ТЕКСТ: АНЖЕЛА
ПОСАДА-СУОФЪРД

СНИМКИ:
ХАЙМЕ КУЛЕБРАС

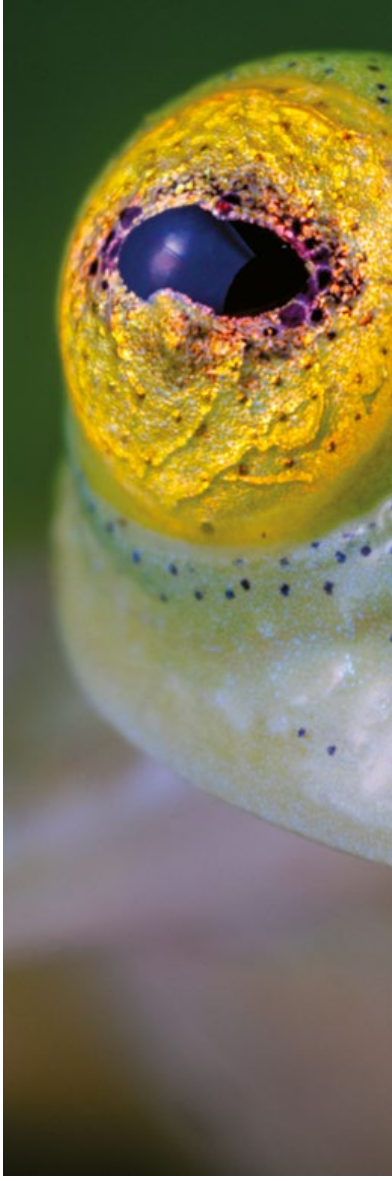
жабу

В безлунна лятна вечер в подножието на Еквадорските Анди малка стъклена жаба самец седи на лист, надвиснал над поток.

ТОЙ Е ИЗБРАЛ най-добрия недвижим имот, за да се опита да впечатли женска, обявявайки присъствието си с високия си зов.

Проблемът е, че само местоположението няма да реши нещата. Жълто-зеленото земноводно е наблюдавало какво правят мъжките жаби, които се чифтосват, така че когато забележи изоставена купчинка яйца, той седи до нея часове наред, като се преструва, че я пази. После се случва нещо забележително: той започва да привлича женски, които го наблюдават, и очевидно успява да ги накара да си помислят, че е опитен баща.

„За пръв път наблюдаваме такова поведение у жаби“ – казва Аньелет Валенсия-Агилар, еколог бихейвиорист в Университета в Берн,

Тази новооткрита стъклена жаба от рода *Hyalinobatrachium* е дълга под 2,5 см. Земноводното е уникално поради високото му подсвиркване и черните точки по тялото му, които може да действат като камуфлаж в джунглата.

Швейцария. Тя е записала нещо, което изглежда като измама от страна на мъжкия при един вид стъклени жаби в Бразилия, и вярва, че същото може би се случва и при поне още два други вида в Еквадор.

Проучването на Валенсия-Агилар е едно от няколко нови открития относно биологията на тези привлекателни земноводни, наречени на прозирната си кожа. Познати са 156 вида стъклени жаби, които обитават целите неотропици, предимно Северните Анди и Централна Америка. Скорошният напредък на оптиката, генетиката и молекулярната биология дава на изследователите шанс да разкрият живота на тези миниатюрни дървесни обитатели, някои от които са по-малки от кламер.

Хуан Мануел Гуаясамин, еволюционен биолог от университета „Сан Франсиско де Кито“ в Еквадор, е описал 56 вида земноводни през последните години, включително 14 стъклени жаби. „Това е важна, безкрайна работа – казва той. – Тези миниатюрни чудеса продължават да ни изненадват.“

УЧЕНИТЕ НАПРИМЕР са открили, че мъжките стъклени жаби от някои видове са първокласни родители – рядък белег сред гръбначните. Мъжките от поне 24 вида не само защитават яйцата си от хищници, а и активно се грижат за тях – понякога седмици наред.

След като женската снесе своята купчинка яйца – от 20 до над 100 в зависимост от вида,

Паякообразно яде
яйца на смараздова
стъклена жаба
(*Esradarana prosoblepon*)
В северозападния
резерват
„Рио Мандуриаку“ в
Еквадор. Родителите
от този вид не се
грижат за малките си,
оставяйки яйцата си
уязвими за хищници.

Стъклената жаба
мандуриаку
(*Nymphargus manduriacu*)
беше описана научно
само преди няколко
години. Рядката жаба
на жълти петна е ловец
опортюнист, която
чака плячката си – малко
насекомо или паяк –
да мине край нея
и после я напада.

ИНСТАГРАМ

ЮЛИЯ ВИМЪРЛИН

ОТ НАШИТЕ ФОТОГРАФИ

КОЙ

Украинка по рождение и живееща в Швейцария, фотографката снима най-вече животни, портрети и архитектура.

КЪДЕ

Връх Коулун, популярна дестинация за пеши туризъм в Хонконг

С КАКВО

Фотоапарат *Canon 5D Mark 3* с обектив 70-200 мм

За да запечата силует на фона на панорамата на Хонконг през нощта, Вимърлин забела своя приятелка на връх Коулун – тропическа планинска гора над града – но двете не успели да намерят подходящо място. На следващия ден Вимърлин се върнала сама и открила стръмен скат, който предоставил осветения фон за модела – в случая тя самата. Повече от два часа сновала между фотоапарата и склона и позирала напълно неподвижна за всяка дълга експозиция. По-късно се върнала да потърси точно същото място, но така и не го открила.

На тази страница поместваме снимки от профилите на *National Geographic* в Инстаграм. Ние сме най-популярната марка в Инстаграм – с над 235 млн. последователи. Станете един от тях на [@natgeo](#), [@natgeotravel](#), [@natgeointhefield](#), [@natgeoadventure](#), [@natgeoyourshot](#).